

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Haász Gabriella

Babits Mihály és a San Remo-díj

Témavezető: Prof. emer. Dr. Sipos Lajos CSc. habil.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Irodalomtudományi Doktori Iskola

2013.

A kutatás előzményei, problémafelvetés

Babits Mihály 1940. március 30-án San Remóban ünnepélyes keretek között átvette az 1938. évi San Remo díjat „Külföldi Szerző” kategóriában az *Isteni Színjáték* magyar fordításáért. Bár ez az 50.000 lírával is járó díj a magyar irodalmat díjazó kevés külföldi elismerés egyike, eddig mégsem született átfogó tanulmány róla. Ez részben köszönhető a díj tiszavirág életének, valamint annak a ténynek, hogy már a korabeli magyar híradásokban is zavaros, olykor egymásnak ellentmondó információk jelentek meg róla. Az irodalomtörténet-írás sem fordított túlságosan nagy figyelmet erre az életrajzi tényre, az eddig megjelent Babits-monográfiák megemlítik ugyan a díjat, de közülük egy sem tárgyalja részletesen, pontosan milyen díjat is nyert el az író.

Doktori disszertációm a San Remo díjak történetét, a „Külföldi Szerző” kategória további győzteseit, a Babits díjazását érintő olaszországi és magyar sajtóvisszhangot bemutatva, azaz a díjazók és a díjazottak horizontjába helyezve vizsgálja meg az elismerés valódi értékét, valamint választ ad a Babits díjazását övező számos

eddig tisztázatlan kérdésre. Valójában máig nem derült ki megnyugtatóan, hogy magán- vagy állami, regionális, nemzeti- vagy nemzetközi díjról van-e szó, a többi művészeti kategória mellett mi volt a szerepe a „Külföldi Szerző” kategóriának, hogyan lehetett pályázni a díjra; miért 1940-ben lett Babits 1938. évi győztes egy olyan fordítással, amely akkor már több mint másfél évtizede készen volt; és legfőképpen: hogyan nyerhette el a díjat, ha nem is pályázott rá?

Babits Mihály San Remo-díjának története olyan kultúrtörténeti érdekesség, amely nemcsak hitelesen illusztrálja a korabeli sajátos olasz-magyar kulturális viszonyokat, de bepillantást enged a Mussolini-éra művészetpolitikájába és díjazási rendszerének kulisszái mögé.

A kutatás módszertana

Az értekezés egy befejezett, San Remóban, Impériában, Genovában, Rómában és Budapesten végzett kutatás eredményeit teszi közzé és az eddig a témában

megjelent szakirodalom összefoglalását kísérli meg. A disszertáció a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán 2005-ben megvédett szakdolgozat folytatása. 2005-ben kezdtem a kutatást, először San Remóba és Genovába utaztam. Az anyaggyűjtést nehezítette, hogy a helyszínen már szinte semmilyen anyag nem található meg ebben a témában, a város igyekszik a fasiszta korszak utolsó emlékeitől is megszabadulni. Felbecsülhetetlen segítséget kaptam azonban a téma egyetlen olaszországi kutatójától, az impériai Daniela Lauria művészettörténésztől, aki számos, a díjak általános történetével kapcsolatos adattal ellátott. Ezután a Babitsot érintő „Külföldi Szerző” kategória történetére és további díjazottjaira koncentráltam. 2006-ban és 2012-ben Rómába utaztam, hogy a Központi Archívum, valamint az Accademia dei Lincei római irattárában fellelhető anyagot feltérképezzem. Sajnos a második világháború kitörése gyakorlatilag elsöpörte a díjat, ez a dokumentáció szegényességén is meglátszik. 2013 nyarán hozzájutottam az impériai levéltár anyagaihoz is, amelyek további érdekes adatokkal gazdagították a képet. Kutatásaim

másik fontos iránya volt az író olaszországi recepciójának vizsgálata is a két világháború közti időszakban Olaszországban megjelent magyar- és világirodalom-történetek, újságcikkek, tanulmányok és Babits olasz levelezésének alapján. A dolgozat záró fejezete az író díjazásának hazai sajtóvisszhangjával foglalkozik.

A disszertációban bemutatott új eredmények

A harmincas évek elején Mussolini fasiszta kormánya a San Remó-i Városi Kaszinó szerencsejáték-engedélyének meghosszabbítását ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a haszon egy részét a térség turisztikai és kulturális promotálására fordítsák. A megállapodáshoz tartozott, hogy megalapítsák a San Remo Díjak Állandó Bizottságát (Comitato Permanente Per I Premi San Remo), mely a fontos képzőművészeti-, zenei- és irodalmi események szervezésének felügyeletét volt hivatva ellátni. E szervezet tagjainak nagy része a kormány képviselőiből került ki. A szerencsejáték engedélyt meghosszabbító miniszteri rendelet 1928.

január 4-én lépett életbe és tizenöt évre biztosította a szerencsejátékok gyakorlásának lehetőségét a Városi Kaszinóban. A kaszinót üzemeltető részvénytársaság és San Remo városa között 1933-ban aláírt megállapodás rögzítette, hogy a társaság által fizetett évi 13.000.000 líra koncessziós díj egy részét a térség kulturális fejlesztésére, bel- és külföldi turistákat vonzó programok szervezésére fordítsák (pl. vitorlás- vagy autóversenyek, koncertek stb.) A szerződés 13. cikkelye szól a pályázat útján elnyerhető San Remo Irodalmi és Művészeti Díjak alapításáról irodalom-, festészet-, szobrászat-, zene- és külföldi szerző kategóriában. A Babitsot érintő Külföldi Szerző-kategória pályázóinak az eredeti elképzelés szerint az olasz Riviérát kellett választaniuk témául. Az alapítás nem titkolt célja az volt, hogy a díjakhoz kapcsolódó rendezvények (kiállítások, díjátadó gálák) felkeltsék a hazai és nemzetközi sajtó érdeklődését és odavonzzák az érdeklődőket. A díjakat alapító megállapodás kimondta, hogy a díjátadások két évente kövessék egymást, a Velencei Biennáléval váltakozva. Tehát összesen három nagy díjátadási ceremóniáról beszélhetünk: az első díjátadásra végül 1937 januárjában

került sor, a másodikra 1938. március 2-án, a harmadikra pedig 1940. március 31-én.

A díjak anyagi alapját a társaság és a város megállapodása adta, szellemi háttérét a Mussolini által alapított Accademia Reale d'Italia biztosította, amely a különböző kategóriákhoz tartozó zsűrik tagjait delegálta. Az a tény azonban, hogy a díjazások kérdésében a zsűrik csak javasoltak, a végső döntést a San Remo Díjak Állandó Bizottsága hozta meg, amely felülbírálhatta a zsűri javaslatait, nagy feszültségeket szült és egy közel egy évig tartó akadémikusok közti sajtóvitát generált. Különösen a Külföldi Szerző-kategória esetében volt érezhető, hogy a díjak odaítélésében a külpolitikai érdekek felülírták a művészeket.

A díj rövid története alatt több magyar író is pályázott a díjra (vagy pályáztatták őket). A dokumentációban Tormay Cécile *Virágok városa, Szirének hazája* című útleírásával, Mester János *Az olasz nevelés a XIX. században* című műve, valamint Lux Terka *Nápoly és Buda* című történelmi regénye szerepel, de elképzelhető, hogy más magyar szerző is részt vett a versenyen.

Babits Mihály nem pályázott a San Remo-díjra, annak elnyerése teljesen váratlanul érte. Az író az 1938. évi győztes lett, díját az *Isteni Színjáték* magyarra fordításáért kapta. Győzelme Antonio Widmarnak köszönhető, aki magánlevélben ajánlotta Babitsot régi, még Fiuméből ismert munkatársának, Arturo Marpicatinak, aki ebben az időben tagja volt a Külföldi Szerző-kategória zsűrijének. 2013 nyarán találkoztam Arturo Marpicati unokájával, Paolo Marpicatival, aki úgy tájékoztattott, hogy a jelenleg általa gondozott hagyatékban nem található meg Widmar levele.

Az 1940-es díjátadó ünnepség, ha a háború miatt dekorációban szegényesebb is volt az előzőeknél, a fasiszta kultúra fényes ünnepe volt. Az összesen 35 díjazottnak a bergamói herceg adta át a díjat. A díjazottakat Pavolini, a népkultúra minisztere köszöntötte. Beszédében azt mondta Babits Mihályról, hogy „a neve egy az eleven fények közül, melyek Európa irodalmi égboltján ragyognak”. Az író, aki rövid beszédben köszönte meg az elismerést, a bergamói herceg kezéből vette át a díjat, akit a fasiszta üdvözléshez hasonló karmozdulattal köszöntött. Teljes mértékben illusztrálja

az olasz külpolitikai akkori román-magyar összebékülést célzó törekvéseit, hogy ezen a díjátadón az 1939. évi győztes, Alexandru Marcu román italianista vehette még át a kategória díját, szintén az *Isteni Színjáték* lefordításáért. A magyar sajtóhíradások nem ejtettek szót a személyéről, bár a díjátadáson készült fényképeken többször látható együtt a két író. A Babits-család utolsó olaszországi útja során az író először találkozott személyesen egyik olasz fordítójával, Nelly Vucetichsel, aki sokáig elkíserte a családot és segítette Babitsnak a Garzantival kiadóházzal folytatott részben üzleti jellegű tárgyalásait is. Babitsék olaszországi tartózkodásukat a határ közelében fekvő svájci Brissagóban fejezték be, ahol Szilasi Vilmoséknál töltöttek néhány napot. Itt az író belázasodott, nagybetegen, legyengülve tért vissza Budapestre, ahol egyenesen a Szieszta szanatóriumba került. Az író díjazása nagy sajtóvisszhangot keltett, mind jobb- mind baloldaltól többen támadták a fasiszta elismerés elfogadása miatt, amely mégis hozzájárult, hogy végre az MTA tagjai közé fogadja.

A témában végzett publikációs tevékenység

1. *Babits Mihály San Remo-díja*, Új Dunatáj, 2006. szeptember, 54-60.
2. *Recepciótörténeti párhuzamok: József Attila befogadásának első időszaka és Babits San Remo-díja, Véges végtelen. Isten-élmény és Isten hiány a XX. századi magyar költészetben* (szerk. FINTA Gábor, SIPOS Lajos), Bp., Akadémiai, 2006.
3. Babits Mihály recepciója Olaszországban és a San Remo-díj, Bp. Argumentum, 2014 (megjelenés előtt)